

Zelda

Dve pesme

SAKRIJ SI SVOJU DUŠU

*Sakrij si svoju dušu od mene,
i zvuk nabujale reke
koja se prelivala preko obala
uminu u meni.*

*Moj život je odsečen od pesme
i postidena stojim u pećini
bez sunca
bez meseca
bez sveće.*

*Sakrij si svoju dušu od mene
i hleb na stolu je svu
i budav.*

»PROTERALA SAM SVE REČI...«

*Proterala sam sve reči
iz svog srca
jer se dan završio
i ona će spavati
sve dok Mesija ne dođe.*

Zelda, savremena izraelska pesnikinja, rođena je 1924. godine u Rusiji, a u Palestino je došla kao dete. Sada predaje u religioznoj školi za devojke. Prvu zbirku pesama objavila je 1967. godine; do sada su izašle tri knjige njenih pesama. Gornji stihovi su prevedeni sa engleskog jezika iz Antologije nove izraelske književnosti koja je prošle godine objavljena u Londonu. (Preveo: D. Albařari)

Jevreji nobelovci

GABRIEL LIPMAN (1845—1921)

U »Kadimi« broj 30 (iz 1974. g.) rubriku »Jevreji nobelovci« posvetili smo Denisu Gaboru, »ocu« trodimenzionalne fotografije (holografije), koji je za taj pronalazak nagrađen Nobelovom nagradom (1971). Međutim, umetnost fotografije je pre Gabora oplemenio jedan drugi jevrejski fizičar — Gabriel Lipman (G. Lippmann).

Gabriel Lipman je rođen 16. avgusta 1845. u Holerihu (Hollerich), u Luksemburgu. Studirao je na Ekol normal u Parizu, zatim je učenik G. R. Kirhoffa (Kirchhoff) i Helmholca (Helmholtz) u Hajdelbergu, odnosno u Berlinu. Završivši svoje studije deluje u berlinskom institutu V. Kinea (W. Kühne), gde se upoznao sa fenomenom elektrokapilarnosti, čije je zakonitosti kasnije sâm dao. Od 1878. predaje na Pariskom univerzitetu i celog svog života, posvećenog predavanju i istraživanju, ostaje član Prirodnjačkog fakulteta. Od 1883. je profesor fizike, a ubrzo postaje i član ugledne Francuske akademije i direktor Fizičke laboratorije na Sorboni. Za »metod fotografije u boji na osnovu fenomena interferencije« 1908. je nagrađen Nobelovom nagradom za fiziku. Drugo veliko priznanje dobio je 1912. — Francuska akademija ga je izabrala za svog predsednika i na ovom položaju je ostao sve do smrti.

Svoj metod kolor-fotografije Lipman je pronašao 1891, mada ga je kasnije usavršio. Proces je baziran na otkriću V. Cenker (W. Zenker) da na monohromatski osvetljenom fotografском sloju metalnog ogledala nastaju stojeći talasi. Lipman je pripremio finu emulziju od koloidnog srebrobromida i na emulziju stavio živu. Monohromatska svetlost koja je pada na emulziju reflektovala se od površine žive i nastala je serija stojećih talasa. Na osvetljenoj, potom razvijenoj, emulziji nastali su slojevi srebrnih čestica na odstojanju od pola talasne dužine i ovako tretirana emulzija, posmatrana na belom svetlu, čini se istobojnom sa monohromatskom svetlošću koja ju je izvorno osvetlila, jer je u beloj (mešovitoj) svetlosti najjače reflektovana ona monohromatska komponenta čija je

talasna dužina jednaka dvostrukoj udaljenosti slojeva srebrnih čestica. Naime, talasi se prilikom svoje interferencije nalaze u istoj fazi i pojačavaju se.

Mada je Lipmanov metod fotografije u boji danas već zastareo sa fotografskog aspekta, Lipmanova refleksija je upravo glavna komponenta jedne od najmodernijih grana današnje fizike, holografije, koja Lipmanov pronalazak koristi za pravljenje holograma (tridimenzionalnih fotografija) u boji.

Jedan od najvećih fizičara svojih dana, Lipman je svojim originalnim idejama obogatio više oblasti fizike, pre svega elektroniku, termodinamiku, optiku i fotohemiju. Na početku svoje naučne karijere pronašao je jedan vanredno osetljivi kapilarni elektrometar, a kasnije je izveo osnovnu jednačinu pojave koja se nalazi u osnovi funkcionisanja elektrometra (jednačina krive elektrokapilara). Ova jednačina (poznata i kao Lipmanova jednačina) daje promenu površinske napetosti tečnog metal-a (živa) koji je u dodiru sa rastvorom elektrolita, sa razlikom u potencijalu između metala i rastvora. Lipmanov važan doprinos elektrodinamici je spoznaja da električni provodnik pod uticajem magnetnog polja koje se formira oko njega deformiše elektromagnetsko polje, te da spoljašnje magnetsko polje, sem veoma tankog površinskog sloja, ne prodire u supraprovodnik. Ova poslednja se zove Lipmanova pojava (Lipmanov fenomen).

Gabriel Lipman je umro 13. jula 1921. u Le Avru, na moru, vraćajući se iz Kanade. Njegova glavna dela su »Kurs termodinamike« (1886) i »Kurs akustike i optike« (1888).

Petar Klajn

Jevreji raznih zemalja

NORVEŠKA

Ova hladna i daleka evropska zemlja bila je podjednako hladna prema Jevrejima sve do polovine devetnaestog veka, kada im je norveški parlament odobrio slobodan dolazak i sva građanska prava. Pre toga, tokom sedamnaestog i osamnaestog veka, Jevrejima je bio uskraćen pristup u Norvešku bez pouzdanih garancija, iako je to bilo u suprotnosti sa dozvolama danskih vlasti (Danska i Norveška su tada bile ujedinjene) prema tzv. »portugalskim« Jevrejima. Tako se, na primer, dogodilo da su tri holandska »portugalska« Jevrejina bila uhapšena po dolasku u zemlju, i da su bili prinuđeni da provedu dva meseca u zatvoru. I pored toga, u Norveškoj su tokom tog perioda boravili neki Jevreji, uglavnom privremeno, dok su drugi bili u razgranatim trgovackim vezama, kao poznati maran Manuel Teikseira iz Hamburga koji je bio suvlasnik norveških rudnika. Do blagog popuštanja dolazi tek u prvoj trećini devetnaestog veka. Tada je vlada izdala garantno pismo Solomonu Hajneu, ujaku Hajnriha Hajnea, koji je posredovao u međudržavnim bankarskim poslovima.

Za ukidanje zabrane na useljavanje Jevreja najzaslužniji je pisac Henrik Vergeland. 1839. godine on je podneo svoj prvi predlog norveškom parlamentu, a posle toga objavljuje niz tekstova o jevrejskom pitanju. Posle nekoliko glasanja, na kojima je njegov predlog dobijao tzv. »prostu većinu« glasova, konačno je izglasан 1851. Odmah tokom sledeće godine u Norveškoj se naselio prvi Jevrejin, ali do pravog useljavanja je došlo tek krajem devetnaestog veka. Najstarije zajednice su osnovane u Oslu (1892) i Trondhajmu (1905), dok je najveći broj jevrejskog stanovništva zabeležen popisom iz 1920. godine (1457).

Većina jevrejskog stanovništva u Norveškoj je nastradala tokom drugog svetskog rata. 1942. godina je bila prelomna, kada je preko sedam stotina Jevreja deportovano u

Aušvic. U isto vreme, kvislinška vlada je naredila konfiskaciju celokupne jevrejske imovine. Protiv ovih postupaka ustale su norveške crkvene vlasti koje su, 11. novembra 1942, poslale pismo Kvislingu, u kojem se, između ostalog, kaže: »Bog ne pravi razliku među ljudima... Pošto je luteranska religija državna, država ne može da izda nikakav zakon koji je u suprotnosti sa hrišćanskim verom.« Zahvaljujući ovome, mnogi Norvežani su aktivno pomagali Jevrejima da pobegnu u neutralnu Švedsku.

Posle rata, kada su se jevrejske izbeglice vratile u zemlju, nova norveška vlada je nastojala da pokaže što više simpatija prema namučenom jevrejskom narodu. Tako je Norveška više puta ukazala gostoprимstvo jevrejskoj deci bez roditelja i drugim žrtvama rata, nastojeći, takođe, da uguši svaku pojavu antisemitizma. Mala jevrejska zajednica u Norveškoj je ubrzo obnovljena, a broj njenih žitelja prešao hiljadu, koliko ih i danas ima. Tragičan slučaj koji se odigrao krajem 1949. godine, kada je tridesetak dece iz Severne Afrike naštradalao u avionskoj nesreći na putu za Izrael, bio je povod da norveški narod priloži novac za podizanje jednog sela u njihovu spomen. Ovo selo, Januv, u ravničari Šaron, podignuto je za doseljenike iz Severne Afrike.

Najbrojnije jevrejske zajednice u Norveškoj nalaze se, naravno, u Oslu i Trondhajmu. U Trondhajmu se, što je poseban kuriozitet, nalazi najsvremenija sinagoga na svetu. Pre nego što je pretvorena u hram, ova zgrada je služila kao železnička stanica.

Beograd domaćin Makabija

(Finale 20. KEP-a)

»Beograd, lijepi grad na obalama Save i Dunava, grad na kome je istorija ostavljala mnoga znamenja i koji je istoriju stvarao, opet je domaćin jednoj izuzetnoj lepoti igre između dva koša. On prima u goste najbolje ekipe Starog kontinenta. Beograd je time počašćen, ali Beograd to i zasluguje. Jer, on nije samo politički, privredni i kulturni centar slobodne i nesvrstane socijalističke Jugoslavije, nego i grad u kome traje i razvija se izuzetno bogat sportski život. Beograd, njegovi radni ljudi i građani, omladina, djeca i sportisti s poštovanjem dočekuju svoje goste. Toj golemoj istini svjedoči će biti i svi oni koji su se u njemu ovom prilikom našli, makar i za kratko vreme«, izjavio je drug Rade Savić, predsednik Košarkaškog saveza Jugoslavije uoči finala Kupa šampiona, drugog po redu koje se organizuje u Jugoslaviji.

Kup Evropskih prvaka je najstarije zvanično klupsko takmičenje koje organizuje Međunarodna košarkaška federacija — FIBA. Osnovan 1958. godine, ovogodišnja Cup čiji su finalisti najbolji klubovi Italije i Izraela, Mobildjirdji (bivši Injis) i Makabi, je jubilaran, dvadeseti po redu.

Makabi je džambo džetom, u pratinji par hiljada svojih vernih i bučnih navijača, prvi stigao u naš glavni grad, i to dva dana pred početak meča. Dočekalo ih je tmurno vreme koje je pretilo kišom, ali to nije poremetilo njihovo raspoloženje. »Mislim da su šanse finalista podjednake«, rekao je po dolasku predsednik Makabija, advokat Šimon Misdaki. »Naš tim je dobro pripremljen i mogu da tvrdim da nikada dosad nismo imali ovako jaku ekipu. Ovo je naš veliki košarkaški trenutak i ne želimo da ga propustimo. Tim je spremjan da pruži maksimum a to je već dovoljno da finale u svemu bude — veliki.«

Dok su predstavnici Makabija davali ovakve i slične izjave domaćim i stranim novinarima, i dok su se igrajući zagrevavali i uvežbavali pred odlučujući meč u dvorani »Pionir«,

dotle su njihovi navijači pristizali u naš grad sa svih strana. Većina je stigla čarter avionima direktno iz Izraela. Bogati turistički program organizovan od strane naših vodećih turističkih firmi omogućio je gostima iz Izraela da vide lepote našeg grada, da se upoznaju sa njegovom burnom istorijom i da osete toplotu gostoprимstva koju Beograd i njegovi građani itekako znaju da iskažu. Oni koji su nešto duže ostali u našem gradu imali su prilike da organizovano naprave izlete do Avale, do Đerdapa, a neki čak i do Dubrovnika.

Dan uoči meča doputovali su i igrači italijanskog šampiona, višestrukog osvajača Kupa, uz pratnju oko hiljadu svojih vatrenih navijača, optimistički raspoloženi. Upitan šta misli o svom prтивнику u finalu, o ekipi izraelskog šampiona, trener Gamba je izjavio: »Pre svega treba reći da je ovo novi finale, jer poslednjih godina u odlučujućim mečevima obično igraju Real, Mobildjirdji i CSKA. Makabija sam dva puta gledao i to je veoma jak tim. Ono što krasi igru Izraelaca to je da u toku igre menjaju ritam igre, brzi su i neobično borbeni.«

Prizor pred sam meč je bio veličanstven. Na stotine zaštava, velikih i malih, klupske i nacionalnih, vijorilo se uz pesmu, buku i zviždanje vatrenih navijača; transparenti koji su unapred slavili pobedu nalazili su se u rukama desetine navijača; dok su oni manje »grlati« stvarali takvu gromoglasnu buku svojim ogromnim čegrtaljkama da se sudija znak za početak meča nije ni čuo.

Zvižduk sudijine pištaljke koji je označio kraj meča takođe se nije čuo od gromoglasnog navijanja. Ime novog evropskog prvaka je odjekivalo dvoranom »Pionir«: M-A-K-A-B-I!!! Pesma, suze i znoj su se izmešali u jedno. Pobednički pehar nalazio se u rukama kapitena pobedničke ekipе, Brodija, sasvim zasluzeno. Makabi iz Tel Aviva, posle velike borbe i maksimalnog zalaganja, zasluzeno je savladao Mobildjirdji iz Varezea sa 78 : 77, po rezultatu ne tako ubedljivo ali u svemu zasluzeno.

Radost navijača, igrača i simpatizera novog šampiona iz dvorane »Pionir« prenela se u hotel »Jugoslaviju«, gde su bili smešteni igrači Makabija. Pesma igra i radost trajali su celu noć, da bi to slavlje preraslo u pravi praznik, »novi Jom Hacmaut« kako je izjavio jedan navijač iz Ašdota, povratkom šampiona u Tel Aviv.

Osnovan pre skoro pola veka, Makabi je vodeći izraelski klub iz čiji su redova potekli mnogi istaknuti igrači i treneri. Tim iz Tel Aviva do sada je 16 puta bio nacionalni šam-

pion a 14 puta pobednik kupa. U poslednje dve decenije 21 košarkaš Makabija igrao je za reprezentaciju Izraela, koja je najveći uspeh postigla na Prvenstvu Evrope u Moskvi 1953. godine, kada je osvojila peto mesto! Tom prilikom, u predtakmičenju, reprezentacija Jugoslavije pobedila je Izraelce u dramatičnom susretu koji je zbog rekordna četiri produžetka ušao u istoriju svetske košarke. Na poslednjem Evropskom šampionatu — PEK 75 u Beogradu, Izrael je zauzeo sedmo mesto!

Najpoznatiji košarkaš Makabija bio je Tamun Koen-Minc koji je 89 puta bio reprezentativac, a 1964, u meču protiv Real Madrida, igrao je za reprezentaciju Evrope. Istaknuti član ekipе Makabija bio je i njegov sadašnji trener Ralf Klajn koji je godinama bio stalni reprezentativac.

U Izraelu, Makabi je ne samo najbolji nego i najpopуларniji klub čije utakmice, u vlastitoj Palati sportova, redovno prati oko 10.000 gledalaca. U ovoj dvorani, 1972. igrano je i petnaesto finale Kupa evropskih prvaka u kome je splitska Jugoplastika izgubila samo sa jednim poenom razlike od Injisa (Vareze).

Makabi je 14 puta učestvovao u Kupu evropskih prvaka, a dva puta u Kupu pobednika kupova. Za to vreme, u ova dva takmičenja, odigrano je ukupno 98 susreta. Najzapaženiji rezultat bio je plasman u finale Kupa kupova u kome je 1967. poražen od tadašnjeg Injisa. U Kupu prvaka Makabi je šest puta igra u četvrtfinalu!

Makabi se do sada u Kupu šampiona dva puta sastao sa jugoslovenskim klubovima! U sezoni 1962/63 Izraelci su u Tel Avivu izgubili od Olimpije sa 60 : 46, ali su u revanšu u Ljubljani pobedili sa 72 : 71. Deset godina kasnije, Makabi je pred svojom publikom savladao Crvenu zvezdu sa 113 : 102, dok je u Beogradu poražen sa 103 : 88.

Makabi je u evropskim kupovima šest puta igrao sa svojim beogradskim protivnikom Mobildjirdijem iz Varezea. Pet puta bio je bolji Mobildjirdji a samo jednom bodove su osvojili Izraelci. U ovogodišnjem Kupu, Makabi je postigao do sada najveći uspeh. Nazapaženiji rezultati njegove ekipе su pobede nad Real Madridom i moskovskim CSKA, posle kojih se Makabi i plasirao u finale.

D. S.

Male šale iz Australije

Sidnej je grad ogromnih dimenzija. Iako je po broju stanovništva brojčano relativno mali, 3 miliona, teritorija mu je ogromna, od severnih do južnih suburbija — kvartova ili predgrađa dužina iznosi preko 45 milja ili, bolje rečeno, 62 km.

Sinagoga ima preko dvadeset, ali većina se nalaze u istočnom delu grada, nedaleko od mora. Tu su zastupljene sve sinagoge, od ultraortodoksnih do jako progresivnih »Tempel Emanuel«.

Rabin poslednje sinagoge dr Braš, koji je i naučnik i književnik, član je organizacije ili društva koja sarađuju i sa nejvrejskim sveštenicima. Naravno da je takav stav nerazumljiv onim »više« religioznim Jevrejima, te se na račun doktora Braša prave razne šale od kojih ovde navodimo dve:

I

Rabin jedne sinagoge nije mogao da sakupi minjan jer je deseti član Mojseline otpao. Kada ga je rabin sreo i pitao za razlog, dobio je odgovor: »Imam važnija posla, moram ići na rokenrol«.

Rabin nije znao šta je rokenrol, ali to nije pokazao pred Mojselom, već je otišao rabi Gutmanu, koji takođe nije znao. Obišao je tako desetak svojih kolega, dok mu jedan reče: »Idi kod doktora Braša, on je književnik-naučnik, on će znati«.

Doktor Braš se ljubazno odazvao svome kolegi i reče: »Naravno da znam. Rokenrol je moderan ples — džez uveden iz Amerike, ali za ime Boga kolega, šta je to minjan?«

II

Prepiru se tri Jevrejina čija je sinagoga najprogresivnija. Šlojme: »Naša sinagoga je tako liberalna da u nju možeš ući sa ili bez šešira«.

Hajim: »To nije ništa. U foajeu naše sinagoge nalazi se mali bife, pa ako te glad natera na Jom Kipur imaš pravo da se poslužiš jelom i pićem«.

Aron: »I vi to zovete progresivnim? Za Roš Hašana i Jom Kipur, pred našom sinagogom nalazi se velika tabla sa sledećim natpisom: »Zbog velikih praznika SINAGOGA će ostati zatvorena«.

K. Neiger, Sidnej

